

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VIII. v Ljubljani 15. novembra 1868. List 22.

P o s t a v a

za vojvodstvo Kranjsko o šolskem nadzoru po vladinem predlogu in po pre naredbah deželnega zbora.

I. Krajni šolski svet.

§. 1.

Ljudske šole, ki jih po vsem ali saj nekoliko vzderžuje vlada, dežela ali soseska, katerim se tudi prištevajo vsakdanje in napredovalne šole in ženske delalne šole, so pod nadzorom ali ogledništvom krajnega šolskega sveta.

§. 2.

V krajnem šolskem svetu so cerkveni, šolini in srenjski zastopniki. Zraven teh ima pa tudi šolski patron pravico, da je soud krajnega šolskega sveta, in da se vdeležuje pri obravnavah ali osebno, ali po namestovalcu, ki ima pravico glasovati.

§. 3.

Cerkveni zastopovalci v krajnem šolskem svetu so duhovni pastirji šolske mladine, koja hodi v šolo.

Kjer sta dva ali kjer je več dušnih pastirjev enega verezakona, izbira cerkvena višja gosposka tistega, koji naj bo ud krajnega šolskega sveta.

Verske zadeve pri mladini Izraelitov varuje zastopovalec, ki ga voli verna srenja.

(Deželni zbor pravi): Cerkveni zastopovalci v krajnem šolskem svetu so samostalni dušni pastirji mladine, koja hodi v šolo, ali njih namestovalci.

§. 4.

Šolini zastopovalec v krajnem šolskem svetu je njeni vodja (učitelj, in če je tu več učiteljev, ravnatelj ali prvi učitelj).

Ako je pod enim krajnim šolskim svetom več šol, pride v krajni šolski svet vodja tiste šole, ki velja za prvo, — pri enaki veljavi pa v službi naj starejši vodja. Pri obravnavah krajnega šolskega sveta vdeležujejo se in svetujejo tudi vodji drugih šol, kedar to zadeva njihove šole.

(Deželni zbor pravi): Šolini zastopovalci v krajnem šolskem svetu so šolski vodji (učitelj, in če je tu več učiteljev, ravnatelj ali prvi učitelj in učitelj verezakona ali katehet). Ako je pod enim krajnim šolskim svetom več šol, pride v krajni šolski svet vodja in katehet tiste šole, ki velja za prvo, — pri enaki veljavi pa v službi naj starejši vodja in v službi naj starejši katehet. Pri obravnavah krajnega šolskega sveta, ki zadevajo njih šole, vdeležujejo se in svetujejo tudi vodji in kateheti drugih šol, kedar to zadeva njihove šole.

§. 5.

Srenjske zastopovalce v krajni šolski svet voli srenja, ali, če ima več sosesek ali nekaj od teh eno šolo, jih voli zbor teh srenj. Naj manj sta dva zastopovalca; naj več pa jih je pet, kar določuje okrajni šolski svet. Ta pa mora pri tem gledati na to, da so v krajnem šolskem svetu zastopovani različni verozakoni.

Ti se volijo z večino glasov za šest let. Vendar čez tri leta izstopa polovica in pri neravnem številu večina udov. Vsi ti se morejo zopet voliti.

Poleg teh voli srenjsko namestništvo tudi dva namestnika.

(Deželni zbor pravi): Srenjske zastopovalce v krajni šolski svet voli srenja, ali če ima več krajnih sosesek ali njih podružnic eno šolo, jih voli zbor teh srenj in podružnic. (§. 13. sr. p.) Naj manj sta dva zastopovalca; naj več pa jih je pet, kar določuje okrajni šolski svet. Volijo se z večino glasov za šest let. Vendar čez tri leta izstopa polovica in pri neravnem številu večina udov. Vsi ti se morejo zopet voliti.

Poleg teh voli srenjsko namestništvo tudi dva namestnika.

§. 6.

Voliti se morejo vsi, ki se morejo voliti v srenjski odbor soseske, iz ktere se voli krajni šolski svet. — Če kdo zgubi pravico voliti, stopi iz krajnega šolskega sveta.

Volitvi za krajni šolski svet se more odpovedati le tisti, kateri bi bil pravico imel, odpovedati se volitvi za srenjski odbor, ali pa tisti, kateri je bil zadnjih šest let v krajnem šolskem svetu. Kdor nima pravice, odpovedati se volitvi, ga okrajni šolski svet kaznuje z globo 50—300 gold.

Ta denár se obrača za šolo.

(Deželni zbor pravi): Voliti se morejo vsi, ki se morejo voliti v srenjski odbor soseske, iz ktere se voli krajni šolski svet. Če kdo zgubi pravico voliti, stopi iz krajnega šolskega sveta. Volitvi za krajni šolski svet se more odpovedati le tisti, kateri bi bil pravico imel, odpovedati se volitvi za srenjski odbor, ali pa tisti, kateri je bil zadnjih šest let v krajnem šolskem svetu. Kdor nima pravice odpovedati se volitvi, ga okrajni šolski svet kaznuje z globo 5—50 gold.

Ta denar se obrača za šolo.

§. 7.

Srenja more, ako dovoli okrajni šolski svet, take kraje, v katerih je več šol, razdeliti v več šolskih okrajev.

Takrat se pa za vsaki šolski okraj sestavi poseben krajni šolski svet in sicer po omenjenih določbah.

§. 8.

Krajni šolski svet skerbí, da se spolnujejo šolske postave, da se izveršujejo ukazi višjih šolskih gosposek in da se tako v kraju šola namenu vgodno vreduje.

Njegova dolžnost je:

1. da skerbí za to, da učitelji dobivajo svojo plačo, kakor jim gre, o pravem času in nevkračeno;
2. da gospodari krajni šolski zavod, ako je, ravno tako tudi, da gospodari šolsko vstanovnino premoženje, ako o tem ni drugače odločeno;
3. da ogleduje šolsko poslopje, šolska zemljišča in šolsko pripravo in da ima potreben inventar;
4. da razločuje, kdo je oproščen šolskega denarja;

5. da preskerbuje šolske knjige in druge reči v pripomoč ubogih šolskih otrok, in da tudi skerbi, da se napravlja in v dobrem stanu hrani šolsko orodje, potrebni učilniški pripomočki in kar je sicer za poduk potrebnega;

6. da napravlja vsako leto proračune za učiteljevo plačo in za druge šolske potrebe, ako niso za to odločeni posebni oskerbniki. Te proračune daje srenji in za prejeto denarja račun polaga;

7. da shranuje šolska vredna pisma in druga pisma in fasijone i. t. d.

8. da vsako leto popisuje za šolo vgodne otroke, da pospešuje šolsko obiskovanje, kolikor je le mogoče in da nasvete za kaznovanje zavoljo zanikernega šolskega obiskovanja daje okrajnemu šolskemu svetu;

9. da določuje čas za poduk oziraje se na zapovedano število šolskih ur;

10. da gleda, kako se zapovedani nauk uči;

11. da čuva, kako se učitelji v življenji obnašajo, kako se otroci v šoli verdevajo in kako se vedejo zunaj šole;

12. da podpira učitelje v njihovem službovanji, kolikor je le mogoče;

13. da ravná in mirí prepire pri učiteljih med sabo, ali s sosesko ali s posamesnimi srenjčani, kolikor to prihaja iz šole;

14. da razjasnuje in nasvetuje srenji in višji gosposki, pa tudi da ima pravico, da jim kaj predlaga.

§. 9.

Delovanju krajnega šolskega sveta so izvzete šole za vajo, ki so v zvezi s šolami za izobraževanje učiteljev; le tam, kjer jih vse ali nekoliko vzderžuje srenja, ima tudi krajni šolski svet pri njih opraviti, kakor kaže §. 8 v št. 1 do 7.

§. 10.

Udje krajnega šolskega sveta, čigar vstanovitev se mora naznaniti srenjskemu namestništvu in okrajnemu šolskemu svetu, volijo med seboj z večino glasov pervosednika in njegovega namestnika za tri leta. Ako je pervosednik ali njegov namestnik zaderževan, predseduje naj starji ud krajnega šolskega sveta.

§. 11.

Krajni šolski svet, se snide naj manj enkrat na mesec k redni seji. Pervosednik pa more vselej, in mora, če to zahtevata dva uda, sklicati izvanredni zbor.

(Deželni zbor pravi): Krajni šolski svet se snide naj manj vsake tri mesece enkrat k redni seji. Pervosednik pa more vselej, in mora, če to zahtevata dva uda, sklicati izvanredni zbor.

§. 12.

Da se more sklepati v kranjem šolskem svetu, je treba, da so pričujoči naj manj trije udje.

Sklepa se z večini glasov.

Ako so glasi enaki, razločuje pervosednik, kateri ima tudi pravico, da se ne izveršujejo sklepi, ki po njegovem mnenji postavi nasprotujejo ali šolino korist zaderžujejo in da to reč naznanja v razsojo okrajnemu šolskemu svetu.

O sklepih in ravnanji krajnega šolskega sveta se pritožuje pri okrajnem šolskem svetu.

Pritožbe se dajejo krajnemu šolskemu svetu, in imajo odločilno moč, če se to zgodi v štirinajstih dneh, preden se razsodi reč, o kateri se pritožuje.

§. 13.

Noben ud krajnega šolskega sveta se ne sme vdeleževati pri posvetovanji in glasovanji reči, ki zadevajo njegove osebne koristi.

§. 14.

Pri rečeh, kedar se mudí, da se ne more čakati prve redne seje pa tudi ne sklicati izvanredne seje, sme pervosednik samostalno ravnati; vendar mora zavoljo tega nemudoma in naj zadnje v prvi seji dobiti dovoljenje krajnega šolskega sveta.

Pri rečeh, kedar se mudí, da se ne more čakati prve redne seje pa tudi ne sklicati izvanredne seje, sme pervosednik samostalno ravnati; vendar mora zavoljo tega nemudoma in naj zadnje v prvi seji, ki jo mora sklicati ob mesecu, dobiti dovoljenje krajnega šolskega sveta.

§. 15.

Za ogledništvo didaktično - pedagogičnega šolskega stana okrajni šolski svet postavi izvedenega uda krajnega šolskega sveta kot krajnega šolskega oglednika.

Krajni šolski oglednik se mora vedno porazumljevati s šolskim vodjem. Ako sta navskriž misli, ima vsaki pravico, da se zavoljo razsodbe oberne k okrajnemu šolskemu svetu. Pri takih šolah, kjer je več učiteljev, ima krajni šolski oglednik pravico, da se vdeležuje učiteljskih zborov.

Kjer se delovanje krajnega šolskega sveta razširja v več šol, se moreta za didaktično-pedagogično ogledništvo postaviti dva krajna šolska oglednika.

Tudi drugi udje krajnega šolskega sveta imajo pravico, da hodijo v šolo in pozvedajo v kakošnem stanu, da je. Vendar pravice, da bi se kaj potrebnega napravilo, nima posamen ud, ampak le vsi skupaj.

§. 16.

Udje krajnega šolskega sveta ne dobivajo za svoja opravila nikakoršnega plačila. Gotovi izdajki pri teh opravilih povračajo se jim iz srenjskega denarja.

(Prih. dalje.)

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Kranjsko.

J. Povedali ste mi od Koroškega, kako veliko je; pravili ste mi od ondašnjih gorá, hribov in dolin; popisovali ste mi ondašnje stanovalce in tudi ste pripovedovali, da je bil tam starodavni dom Slovencev. Povejte mi, kje pa je sedaj dom Slovencev, v kateri deželi prebivajo sedaj s a m i Slovenci, kje je njih s r e d i š č e?

O. Kranjsko je sedaj s r e d i š č e Slovencev, ker razun nemških Kočevarjev in nekterih nemških ali ponemčenih ljudi po mestih živé t u s a m i Slovenci.

J. Koliko pa meri kranjska zemlja?

O. Kranjsko meri 173·5694 milj avst. ali 181.42 milj zemljepisnih. Kranjsko je torej samo 6·59 milj. avst. manje od Koroškega.

J. Ali je tudi Kranjsko tako gorato kakor Koroško?

O. Več nego polovico zemlje zalega gorati svet (večje višave), drugo je pogričje in ravnine. Že potem, kakošne so goré in kako so sestavljene, se Kranjsko delí v Gorenško, Dolensko in Notranjsko.

Gorenško je višavje, in kaže celó planinsko lastnijo. Pod velikimi gorami so nižje planinske planje, v nje pa sega pogričje. Pod tem pogričjem razprostira se proti vzhodu velika ravnina ljubljanska; med tem pogričjem in na njem so lepe, dolge koritne doline. Vzhodno za ljubljansko ravnino kažejo se na Dolenskem razna pogričja visoka do 3000'. V tem pogričju so planji in verhe posebne oblike; tam so lepe, široke doline pa tudi kotline in rupe s ponikvami, ktere spominjajo na pravi kraški svet. Ta se pa razgrinja v vseh svojih lastnostih, da mu ni na svetu para, še le po Notranjskem, ktera je ali koritasta, suha in kamenitna planota, ali pa z gozdi obraščeno gorovje s kepastimi in ostrimi verhi in stermimi rebri.

J. Kje se pa začénja gorenško višavje?

O. Gorenško višavje se začénja na severo-vzhod:

1) z grebenom ali herbtom Mangarta. To gorovje je 2½ milj dolgo, poprek 5000 — 7600' visoko pa ozko, razrastki se spuščajo na sever in jug; med njimi se razgrinjajo visoke poprečne doline s hudourniki, ki tekó v Savo in Sočo. Znamenitnejši verhi so: Mangart (Babji zob) 8462', Mojstrok a 7466', krasna piramida Prisinek 8100', Rasur 8244'; pa v panogah Rogica 8135' in Černi verh 4806'. — V dolinah stoji večé lansko jezero nad Radečami 3023' visoko, jezerni izvor podkorenske Save 3960', drugi njeni izvor 2544' visok, prehodi ali sedla so 5000—6100' visoki.

J. Ktero gorovje pa pride za Mangartom?

O. Za Mangartom pride:

2) Triglavsko pogorje, ktero pokriva kakih 13□ milj. V njem so koritne in dolinate planote, goli herbti, široki ¼□ milj pa ozka in kljukasta slemena z mnogimi rogi in deskastimi verhi; tù pa tam zlasti na južni goriški strani se spuščajo razrastki s stermimi in iglovitimi rebri navznoter, kakor tudi k široki savski dolini. V njih krilu leži bohinjska dolina, dolga je 4½ milje, široka ¼ milje; rodovitna je, od nekđaj naseljena in obertna; Sava (doljna ali bohinska) jo preteka in nareja tu prelepo jezero (bohinjsko), po nekoliko soteskah odhaja proti jugu iz doline. Severno od te doline pa nji vstrična (paralelna) je dolina reke Radovne in nje pristranskega pritoka Kerme. Ta dolina je v svojem višem predelu široka in ljudnata; odpira se v nižem tudi po ozkem žlebu k veliki Savi proti Žerovnici; na sever je pa ta dolina po dveh viših

poprečnih dolinah (deržečih k Mojstrani in Javorniku) zopet v zvezi s dolino savsko.

Drugih poprečnih ni v vsem tem gorovju na kranjski strani, planot je pa šest. V svojem prednem nanosu imajo te planote, ktere razoravajo mnoga tratna korita, gručaste doli, jame in razpokline z izverstno bobovčno rudo. Prehodov ali sedlov ni v tem pogorju. Po travnatih planjah in po koritih stoji dokaj staj, na drugih so prostrani gozdi, — na bleški planoti pa je glasovito izvorno (iztočno) jezero bleško (Veldes), naj krasnejše na Kranjskem in eno iz med naj krasniših v Evropi. Herbti triglavskega gorovja so na jugu 4—6000' visoki, slemena na severo-zahodu 6—8000', planote (zlasti na vzhodu) 2—5000'. Najvišji verhovi so: Triglav, najviša gora; ima tri veršace (najnižji 8505') nad malim lednikom, je visok 9037'. Ta velikan se vidi iz vse dežele, na njem se odpira lep razgled tje k jadranskemu morju in na Benetke, kakor k samemu Ortelesu in k Turam; drugi verhovi so 8000—6000' visoki. Iz južnih herbtov kipí rastlinoznancem dobro znana Černa perst 5826', Ratitovec 5236'. Na zahodni koritni planji Ogradniški ima verh Peršivec 5560'; na notranji naj večí in gozdnati planoti (pokluški) ima rudnik Koprivnik 3271'; na radovniški planoti verh Jerebikovec 4986', Možaklja 4095', na bleški planoti, ki je naj nižja in naseljena ima Bled (Grad) 1839', jezero 1503; planota Jelovica, naj bolj na jug, polna gozdov in planinskih pašnikov ima skupaj 4407', na Rihu pa 4041' visokosti.

Na jugo-vshodnih ploščatih dolih ima Kamnagorica 2470', Kropa 1514', Črešnica 1524', na južnem boku ali podolju Sorica 2614', in v krasni dolini reke Sore Železniki 1900' visoko; na najvzhodniši gorski rozgi ima cerkvica Št. Jošta nad Kranjem 2668' visokosti. — Podbersko sedlo, ki pelje na Gorisko proti jugu, ima 4068' visokosti. Dolina, po kateri teče podkorenska Sava, je dolga 3½ milje in primeroma ¼ ure široka, ta dolina je med Mangartom in Triglavom na eni strani, na sever pa stojé Karavanke. Podolžna savska dolina ali Posavje ima torej med Ratečami in Žerovnico primeroma 2100', radoliška kotlina pa samo primeroma 1600' visokosti (Lesce, 1609').

Verhne vode prebijajo zkozi vse kamnitni sklade do naj dolnejših peščencev in premogovnih škrlnikov, tedaj planote

in herbti nimajo vodá, podirajo pa tudi notranje sklade in lege ter napravljajo, da se vsedajo korita in doline, udirajo tla, ter narejajo jame in brezna, kar vse daje tej visočini lice nekakega višega Krasa?

J. Kako se pa imenujejo goré, ki so na jug od triglavskega pogorja?

O. To pa je tako imenovana loška goratina, obsegajoča 9 □ milj. Le to višavje ima na zahodu en sam širok gozdnat herbet, čigar ploščadi in rebri se polagoma nagibljejo na sever v sorsko dolino, na jug pa v dolino Poljanščice, na vzhod pa se razpleta v 3 □ milje široko goratino polhovgraško, ktera se oblokoma po nekoliko dolinah odpira v ljubljansko ravnino. Znameniti verhovi so: Blegaš na glavnem ali zadnjem herbtu 4927'; Porezen 5150'. Škofjaloka sama (grajski turen) nad ustjem Sore in Poljanščice 1261'. V sprelepih polhovgraških gorah stoji na severji Št. Ožbolt 2701', nad Polhovem Gradcem Št. Lorenec 2560'; najvzhodniši razrestki (nad Ljubljano) so samo nekoliko čez 1000' visoki Sinja gorica nad Verhniko 1032'. Te gore so od juga in vzhodo po dolinah rek Poljanščice, Gradašice in Šujce pristopne in prehodne.

J. Kako se pa imenujejo goré, ki se z laškimi hribi ozko stikajo?

O. To so pa idrijske goré. Zagrinjajo na kakih 6.5 □ milj, narejaje bodi planote, bodi razna pogričja in širje, toda nizke herbte. Vsa ta gorata stran je ali obdelana, ali z gozdi pokrita. Žleb potoka Bele (teče v Idrico), nad katerim stojé tudi naj večé planje te višave, deli jo prihodno od hrušiške planote, ktera spada že h Kraševini. V oni visočini ima verh Goljaka nad Vojskim, na jug 4719', Idrija na Idrici 1488', gora sv. Magdalene (vzhodno od Idrije) 2625'.

J. Nad dolino gornje Save je pa še druga versta gor, kako se pa tem pravi?

O. To so pa gore Karavanki; siva kita z golimi ostrimi herbti in stolpastimi verhi se vidi celó iz Novega mesta ali Rudolfovega na Dolenskem. Ozidju enako delajo prirodno mejo proti Koroškemu, ter se rasprostirajo 9 milj daleč tje do jezerske doline in do reke Kokre, tam pa se začenjajo njim po tvorbi podobne kamniške Planine ali Alpe. Karavanke se imenujejo na Kranjskem zarad grobljastega lica sploh Grintovci.

Herbti ali grebeni so visoki 5000', verhovi pa 5700'. Tudi Karavanke so, kakor triglavsko pogorje in sicer zbog enakih vzrokov nevodne in kažejo ravno tako grobljate in razpreza in brežine na jugu in pa enake prisekljine na severji. — Na mejah stermé kviško od zahoda proti izhodu: Peč (nad Ratečami) 4517', Kopa 6759', Veliki stol s piramido Vertačo 6950' panoga 6506', Begnušica 5506', dolgi herbet Košuta 6441', Grintovec manjši 5358' in pa ponogati Storžič 6735'.

Stari in mladi Slovenec.

I.

Igra.

O. Igra rad. est gr sonare, proprie igra est clamor, cf. česk. hra pol. gra et nsl. gurati se pro igrati se. Igrī f. ludus, ironia: da ne mīniši i gri to rečeno.

S. Pomenljiva mi je korenika gr t. j. doneti, glasiti se, govoriti. Djali ste Vi: igrati vi gusli, jaz pravim tudi: igrati na gosli. Tudi nimate oblik igravec ali igralec, temuč igrač, igratelj, igrinikū, igrīci ali nsl. igrec histrio, igralnica actrix, igriv, igrište itd. Menda smem reči igerstvo nam. igrav- ali igralstvo.

Izbava.

O. To kar rešitev, redemptio, izbaviti, izbavljati, izbavnikū, izbavitelī redemptor.

S. Ker sem se poprijel „zabave, zabavati in zabavljati“, naj mi služi časih tudi izbava, izbaviti tem več, ker Slovani navadno molijo: iz b a v i nas zlega t. j. reši nas hudega!

Izborū.

O: Izbrati, in po tem izborū electio, voluntas, dobry izborū virtus, izborinikū, kar izbranikū delectus, electus.

S. Z b o r n o, i z b o r n i k pišem večkrat i jaz, in všeč mi je Vaš izbīranū probatus. Izborno, izbornik titulus libri, lat. collectio, collectura, raji pišem sbornik. Istega, le nekoliko bolj notranjega ali duhovnega pomena je izvoliti, izvolitelj, izvoljenik electus, ki se bere že v brizinskih spominkih.

Izvrüstīnū.

O. Omnium sermone tritus, recte eximius.

S. Prav pogostoma mi rabi iz versten „ausgezeichnet“, dasi mi ni prav po volji; vendar je slovo dokaj bolje ko hrv. odličan (Vid. Jezičn. II, 24)! Vrüstīnū je stsl. coaevus, in verstniki so zlasti tiste starosti; ker je pa vrūsta tudi conditio, linea, naj mi tedaj pomenja izversten takega, ki molī iz verste čez ali nad druge, toraj „eminens“. Nekoliko se vjemajo v pomenu tudi izročīnū, - itū, - itīnū; izčstīnū ex izīm et suff. šta-izēti eximere, cf. ἔξαιρετος et eximius: izređīnū - divīnū, na pr. pisīci extraordinarius, eximius, insignis.

Izvēstje.

O. Kar izvēstī f. certitudo, izvēstīti - stvovati, - štati - avati certiozem, securum reddere, — se confirmari, certiozem fieri; izvēsto - stīno certo, izvēsto mi jestī persuasum habeo; pomoštīnci, izvēstīnci i pobornīci (propugnatores).

S. Navadna mi je že beseda sedaj, kar dajó šole svoje izvestja ali sporočila konec leta; nsl. na zveste roke dano fidei commissum.

Izgoj.

O. Proprie exlex, izgojstvo proprie conditio hominis ex legis; lucrum in venditione hominis, uti videtur —.

S. Kaj pa, ko bi izgojstvo bilo to, kar se priredi ali pridobi pri izgoji ali izgojovanji na pr. rejencev, rejenčic?

Izmetū.

O. Eiectamentum, izmetnaŕti, -a-i eiicere, izmetaiemū mladenci.

S. Izmetajem mladeneec ali učenec, in izmetīnū abiiciendus, uti videtur, izmetna reč, izmetne knjige, izmetni učenci.

Iznaiti.

S. Nisem mislil, da ste že Vi pisali izznaiti - ida - ideši invenire; iznahaoditi noscere, — se nosci.

Iznebyti.

O. Iznebađa, -bađeši interire: mnozi otū grekū iznebyša.

S. Nsl. znebiti se česa, sed. znebir se (sich entledigen einer Sache).

Izumiti.

O. Izumĭnũ amens (cf. exlex, exspes).

S. Izumiti koga t. j. iz uma spraviti mente privare; izumĕti, izumiti ali - ljati sę mente privari (izumljena duša).

Ili.

O. Ili conj. vel, quam; ili - ili aut - aut, na pr. ili tele byli ili osle; li ĕli, ĕto bole jesti, darũ li ili oltari; ni ili sed, a ili itd.

S. O tem sva že govorila (vid. Jeziĕn. I, 22; II, 27) in služi mi vsako posebej, naj mi rabi tudi oboje skupej. **I** naj se loĕi razun tega α) *i* conj. et, etiam, in β) *i* interj. nam. ei: i kaj pa delaš, i daj mi pokoj!

Imenitũ.

O. Celeber, nominatus (renommirt); i m e n o t v o r i j e ili imĕtvorije onomatopoea.

S. Kakor Vi, pišejo tudi ini Slovani imati in imeti, imanje, imenje in imetje (Habe), i m o v i t, imovitec dives.

Inũ.

O. Inũ mi služi pogostoma ter pomeni a) alius; b) unus, vũ ina, vynu semper; c) quidam. Inakũ, inakovũ diversus, inũstvo, inakovistvo diversitas, inamo, inaĕe, inogda itd.

S. Tudi o tem sva že se mĕnila (Jeziĕn. I, 46.); tu naj le opomnim, da se mi prav dozdeva, da je naš u n - a - o iz stsl. i n ũ unus, alius, ne pa kar iz lat. unus, in da toraj ni treba pisariti on-a-o nam. un-uni-a-o (cf. stsl. igo, ĕes. jiho lat. iugum, jih-jug, jihovec-jugovec, jinoš - junoš, jitra - jutro, již-juž-už nsl. že). Pišem že tudi i n a ĕ e za drugaĕe, inamo za drugamo, inoverec, inosloven, inoskazateljnen allegoricus itd.

Iska.

S. Kratka pa krepka za petitio, i s k a t. j. prošnja, zlasti v glagoliških knjigah, iz iskati petere, quaerere.

Iskri.

O. Iskri adv. prope, praep. cum genit. iungenda, *πλησίον* p. iskrĕ smriti, nsl. isker proxime habd.; iskrinũ *ὁ πλησίον* proximus, certior.

S. I s k e r n a ljubezen je toraj nsl. a) iz iskra, iskrĕn -iskern, g o r e ĕ a, ali b) po stsl. bližnja, ljubezen do bližnjega.

Iskravü imate sicer scintillans, in iskren - iskern je nsl. tudi resničen, právi-a-o (sincerus).

Iskusinü.

O. Peritus, expertus, probatus: - mužj, - ino zlato, - pisanija, veštími i pisaními; iskusi f. tentatio in iskusü m. experimentum.

S. Tedaj mi ni treba pisariti le skušen ali izkušén mož, ampak smem kar iz iskus - a ali - i: iskusen - sna - o.

Ispraviti.

S. Ali tudi izpraviti - vljati corrigere, reformare, izpravitelj corrector.

Istina.

O. Istina, istovina veritas je iz istü adj., ki ima te le pomene: qui vere est, verus; idem; ille; principalis; genuinus; insitus, qui natura est; purus; vehemens.

S. Vü istinü vere, omnino, pravite; ali pri istü pišete: nsl. k istomu zdencu prip. do ista prip. ta isti trub. zister zwar e za isto že; istinga (kakor grevinga menda nam. istinja) capital hung. bulg. ist serb. isti idem mik. istom, listom dummodo saltem mik. istjahno živ. 85. itd.

O. Istivü p. pastyrj verus, istinü, -nikü, istovü -vínü verus, verax, diligens, accuratus; ističi reus, debitor, in fontt. russ. actor; istêje accuratius na pr. skazati, vidêti, slyšati, smotriti; principaliter.

Isto.

O. Gen. istese testiculus, raro sing. num. usurpatur; iste sa renes, istesê-i.

S. Nsl. obist f. ledvica, pl. obisti ledvice, tudi obistje (das Eingeweide, Murko).

Istorü.

O. Damnum, sumtus: — platiti.

S. Zdí se človeku beseda istor skor madjarska; ako pa pomisli, da je korenika tr, kakor v stsl. trošiti, istrošiti impendere, consumere, vidi, da je slovenska.

Istüba.

S. Pri nas pravijo celo ispa, grem na ispo, predivo mikajo mati na ispi t. j. pod streho.

O. Stsl. ist ū b a tentorium, russ. istiba, istba, iz b a. „Vocabulum hoc, de cuius origine germanica dubitat Schmeller, a germanis mutuati sunt slavi et, uti Diezio videtur, romanenses et celtae.

S. Kje pa so isti „celtae“? Imenitni so pomeni v raznih jezicih: cubile, cella vinaria, coenaculum, vaporarium, fornacula. Kako se je spreminjala beseda po nemški: ahd. stupa, mhd. stobe, nhd. stube. Pa se razni slovensčini čudite v raznih dobah!

P a š n i k.

Sklepi nastopnega učitelja. Dobro vem, da je učiteljski stan zeló zeló imeniten, pa tudi jako težaven stan; zato sem že davno premišljeval, kako bi ga vredno začénjal. Načertal sem si ta la vodila, po katerih se bodem po svoji moči vedno ravnal:

1. Učil in izrejal bodem ob enem. Vse pripomočke za dobro izrejevanje stavim v dve točki, in sicer v besedo in v z g l e d. Kar bodem govoril, naj bode razumno, vljudno in vse v v e r n o - v r a v n e m duhu in v l j u b e z n i do bli ž n j e g a. Prava ljubezen po aposteljevih besedah pa je: poterpežljiva, dobrotljiva, ni nevošljiva, ne ravná napčno, se ne napihuje, ni častilakomna, ne išče svojega, se ne dá razdražiti, ne misli hudega, se ne veseli krivice, veseli se resnice; vse preterpi, vse veruje, vse upa, vse prenaša.

2. Vsak začetek je težak; torej se bodem posebno sedaj pri začetku prizadeval, da se bom vsaki dan in za vsaki nauk posebej pripravljaj in si nabiral podučilnega gradiva iz dobrih šolskih knjig in časopisov, pa tudi pri svojih verlih tovarših.

3. Podučeval bodem vedno po pravi n a r a v n i poti, t. j. vodil bom svoje učence od lahkega k težjemu, od domačega k tujemu, sej tako je tudi vse v življenji: iz malega zernica prikljuje obilen sad.

4. Skerbno se bodem varoval, da nikakor in nikoli pri mladini kaj ne spridim in ne zanemarim.

5. Dobro bom prevdarjal, koliko in kako naj bo učitelj v zvezi z družino in srenjo, kaj od učitelja zahteva cerkev, kaj država.

Šolsko blagó.

Iz številjenja. Dva kmeta, Prekanjenec in Brihten, sedita neki zimski večer pri peči. Mnogo se pomenkovata. Med drugim pravi Prekanjenec: »Nekaj žita bi rad kupil (pšenice, reži in ovs). Rad bi imel, da bi bilo vsega skupaj ravno 100 mernikov.«! — Brihten pravi na to: »Jaz imam nekaj žita naprodaj! Če mi ga dobro plačaš, pa ti ga dam.« »Dobro!« pravi Prekanjenec, dal ti bom za 100 mernikov žita ravno 100 gold., in sicer ti plačam

mernik pšenice po 5 gl. — kr.

» reži » 1 » — »

» ovs » — » 5 »

Daš pa lahko tega ali unega žita, kolikor mernikov hočeš! —

Brihten malo pomisli in nazadnje pravi: »Naj bo! Pridi jutri k meni po žito!« —

Drugi dan že zgodaj pride Prekanjenec z vozom po žito, in— kako se začudi, ko vidi tukaj imenovana žita vže tako lepo na kupih pripravljena! Zmerita ga in bilo je vsega skupaj ravno 100 mernikov. Brihten potem prešteje, ter vidi, da ravno ni preslabo prodal žita! —

Koliko mernikov je bilo vsakega žita? —

Ivan Zarnik.

Dopisi in novice.

Iz Gradca. Tukajšnji mestni odbor je v seji 3. t. m. obravnaval in vredil plačo mestnih ljudskih učiteljev. Vsi učitelje bodo od 1. januarja l. 1869., dobivali gotovo plačo iz srenjske blagajnice. Vsak učitelj bode imel na leto 600 gold. in štirikrat po 50 gold. popoljška čez vsakih 5 let. Podučitelji bodo dobivali 400 gold. in dvakrat po 50 gold. za 5 let. V 8 ljudskih šolah je tu 46 učiteljev (28 učiteljev in 18 podučiteljev). Vsi za terdno postavljeni učitelji imajo tudi pokojnino. Kar pa zadeva učitelje, ki že služijo, bodo dobili tisti, ki že 10 let v mestnih šolah služijo, 50 gold., zo dvajsetletno službovanje 100 gold., za tridesetletno pa 150 gold. doklade na leto.

Iz teržaške okolice. Novi učitelji v teržaški okolici so nastopili svojo službo; kažejo se prav prijazni in vljudni, ter obečajo, da hočejo marljivo skrbeti za odgojitev mladine. Prihodnost bode učila ali se spolnijo vsa obečanja.

(„Primorec“.)

Iz Ternovega na Notranjskem. (Želja po učiteljskem „šematizmu“) je bila vže večkrat razodeta v listih „Tovarševih“. Mislim, da bi vsaki učitelj prav z veseljem sprejel imenovano knjigo; a kdo nam bode dal „šematizem“? — „Učiteljski Tovarš“ je rekel v svojem prvem tečaju, da bi rad prinesel konec leta imenik vseh učiteljev ljubljanske škofije pa da tega še ne more. — Moja misel je ta le: Naj bi se najdel mož, ki bi prevzel vredništvo knjige. Ta naj razpošlje potem vpisovalne pole po dekanijah, kakor jih ima „Index Personalis“ duhovskega „šematizma“. Te pole bi g. g. učitelji napolnili, ter bi jih potem poslali vredniku, da preskerbí tisk knjige.

Boljše pa bi bilo, ko bi hotel naš „Tovarsš“ konec vsakega leta navetovani „imenik“ v dokladi prinesiti. Tako bi bilo manj tiskarnih stroškov. Naj bi se ta moj nasvèt prevdaril! Želim, da bi še kdo drugi o tem svoje misli razodel!*)

Lavràčev.

Iz kamniškega okraja. Meseca avgusta je „Uč. Tovarsš“ prinesel vabilo za naročnino g. Nedvedovih pesem. Vabilna pisma za naročevanje so bila že sredi julija izdana, sedaj pa ni nobenega glasu o tej skladbi. Sramota bi bila orglavcem, ako bi to delo zaostajalo zavoljo podpore; veliko več bi si morali šteti v sveto dolžnost, da bi podpirali umetnike cerkvene godbe. Da naše dosedanje cerkvene pesme tù pa tam nimajo pravega in čistega cerkvenega duha, lahko vidi vsak, ki vé, kaj je za cerkev spodobno in primerno.

G. Nedveda poznamo, da je umetnik in za lepa dela prav sposoben, kakor tudi g. Gerbie. Podpirajmo ju pri vsaki priliki!*)

Douľjovski.

Iz Ljubljane. V c. k. založbi šolskih knjig na Dunaji (kakor smo že v zadnjem listu „Uč. Tov.“ omenili) je prišel na svetlo: „Abecednik za prvi razred slovenskih šol“ in gre v šole na mesto sedanjega „Abecednika za slovenske šole“ po 16 kr. in tudi na mesto dosedanjega „Abecednika za slovenske šole na Kranjskem“ po 14 kr. Ta novi „Abecednik“ je po ukazu slavnega c. k. ministerstva za poduk 4. okt. t. l. s št. 8204 zapovedan kot šolska knjiga na Kranjskem, Koroškem, Štajerskem in na Primorskem.

— Društvo za brambo národnih pravic je 9. t. m. v občnem zboru sprejelo g. Horakov nasvet, da naj se po slovenskih državnih poslancih na Dunaji peticionira pomoči za ljudske učitelje v terzaški okolici, ki so djani iz službe.

— Miloserčne gospé in gospodičine že pridno delajo oblačila za uboge učence. Mil. knez in škof so za ta namen podarili 40 gold.; tudi od drugih usmiljenih rok že dohajajo darovi. Kdor je za ta lep namen kaj namenil, naj sedaj pripomore z denarjem ali kako drugače. V nedeljo, 22. t. m., bode v čitalnici beseda na korist tej lepi napravi.

Premembe v učiteljskem stanu.

V Ljubljanski škofiji. Postavljeni in prestavljeni so g. g.: Franc Papa, poterjen pripravnik, za podučitelja v Stari terg pri Ložu; Alojzi Jeršé iz Logateca v Žabnico (v loškem okraji); Leopold Suhadobnik iz Bele peči (Weissenfels) v Logatec; Anton Žibert, podučitelj v Starem tergu pri Ložu v Belo peč.

*) Večkrat smo že govorili, kako potreben bi nam bil imenik vseh učiteljev ljudskih šol na Kranjskem, pa vendar ga še nimamo. Ker smo bili že tako dolgo časa brez njega, počakajmo še tako dolgo, da se šola po novi postavi vredí.

*) G. Nedvedove pesmi so že v Pragi natisnjene. in se bodo kmali razpošiljale. Prihodnjič več o njih.